

UN CATALOG AL CĂRȚILOR REUNIUNII ÎNVĂȚĂTORILOR GRECO-CATOLICI DIN ȚINUTUL HAȚEGULUI

Maria Basarab

Așezarea cărților într-un anume timp și într-un spațiu anumit este rostuită de fapte și de împrejurări determinante. Ne referim în acest context la constituirea și reconsiderarea bibliotecii Reuniunii învățătorilor greco-catolici din zona Hațegului, care se leagă de cerințele culturale ale secolului al XIX-lea, programate pe spații extinse, dintre care n-a lipsit spațiul transilvănean, socotind îndeosebi urmările Astei, care în programul său a făcut loc special ideii de creare a bibliotecilor populare, colateral, parohiale, ale unor societăți, asociații, reuniuni cu formă juridică instituită. Astfel, biblioteca Reuniunii învățătorilor greco-catolici din părțile hațegane nu este socotită fapt cultural aparte. Ea rămâne și sub semnul străduinței oblăduite de capii Vicariatului greco-catolic al Hațegului.

Prioritatea acordată fondării bibliotecilor rurale îndeosebi, era legată de profesionalizarea învățământului și direct sau indirect, de îndrumarea tinerilor spre școală, spre învățătură.

În acest sens este relevant și rolul semnificativ al Reuniunii învățătorilor, prin care s-a întemeiat legătura spirituală între dascăli din ținut și, apoi, dintre dascăli și elevii lor. Astfel, Reuniunea învățătorilor a întregit tabloul vieții culturale din epocă.

Învățătorii hațegani reprezentau un eșantion al societății intelectuale, iar instituția ecleziastă a Vicariatului Hațegului a ajutat la îndrumarea tinerilor spre citirea cărților. Despre înființarea Reuniunii învățătorilor spicuim din „Protocolul adunării generale de constituire a Reuniunii învățătorilor greco-catolici din ținutul Hațegului, ținută la 21 iulie 1890 în biserica greco-catolică din Hațeg”¹. Pentru reconstituirea și restituirea evenimentului cultural de atunci punctăm idei din cuprinsul acestui Protocol. La punctul 3 al Protocolului este notată „ordinea zilei, alegerea unui președinte și 2 notari ai adunării precum și alegerea celor doi scrutinători”. Dintre participanți, Avel Bociat, protopop în Grădiște a propus ca președinte al Reuniunii învățătorilor pe Reverendissimul D. Vicar Ioane Ianza, notar pe Nicolae Trâmbițoni și Ștefan Țearina, iar scrutinători pe Ioan Muntean și Nicolae Câmpean.

Statutele au fost citite de Ștefan Țearină. S-a mai cerut, tot ca punct al ordinii de zi, alegerea unei „comisiuni constând din 4 membri pentru candidarea oficialilor și a comitetului central al Reuniunii”, aceștia fiind: Nicolau Nestor, protopop, Pop Avel Bociat, protopop, Ștefan Radic – protopop, Ioan Muntean – învățător. Punctul 7 din Protocol prevedea: „Adunarea cu aclamațiune alege de președinte al Reuniunii pe Reverendisimul D. Ioane Ianza, vicepreședinte pe Pop Avel Bociat, cassar pe Ioane Micșa învățător în Șteiu, controlor pe Pompei Dariu învățător în Răchitova, bibliotecar pe George Șuşman învățător în Subcetate, procuror pe M. Bontescu din Hațeg, notari pe Nicolae Trâmbițoni învățător în Grădiște și Ștefan Țearină învățător în Păucinești, membri în comitet: Mihai Subașiu învățător în Râu de Mori, Leon Subașiu învățător în Densuș, Ioan Muntean învățător în Cudjir (Cugir – n.n.), Isidor Saturn, Nicolau Câmpian învățător în Clopotiva”. În aceeași zi a constituirii a Reuniunii învățătorilor s-a votat bugetul pe anul 1890/1 și taxa de membru al Reuniunii.

¹ Direcția Județeană Hunedoara a Arhivelor Naționale (în continuare DJHAN), fond Vicariatul greco-catolic Hațeg, dosar 2/1890, f.58-59.

În privința bibliotecii s-a stabilit localul pentru păstrarea cărților, de altfel, oferit de președintele Reuniunii, vicarul Ioane Ianza, care temporar și-a dat propria cancelarie spre folosința bibliotecii².

Cu privire la bugetul Reuniunii învățătorilor menționăm că se percepea: „1. de la 9 membri fondatori 90 florini; 2. de la 30 membri ordinari 30 florini; 3. taxe ordinare sperative 20 florini; taxe ajutătoare sperative 20 florini; procurarea sigiliului Reuniunii 7 florini; speze de cancelarie 5 florini; tipărirea statutelor (care s-au tipărit la Orăștie în anul 1890) 20 florini; pentru bibliotecă s-au prevăzut 10 florini; speze neprevăzute 20 florini; suma totală 160 florini”. Bugetul a fost stabilit în data de 21 iulie 1890, și dat sub semnătura notarilor Nicolae Trâmbițoni și Ștefan Țearină³.

La adunarea de constituire a Reuniunii învățătorilor greco-catolici din ținutul Hațegului au participat 44 de învățători și preoți (inclusiv vicarul), numele lor fiind menționate pe o listă-document⁴, importantă pentru cunoașterea celor care au slujit în școlile și bisericile din împrejurimile Hațegului.

Se punea preț pe înființarea și îmbogățirea bibliotecilor, pornind de la cea a „Reuniunii” și în plus în „arătările tabelare” (conspectele) privitoare la starea școlilor o însemnare aparte se referea la bibliotecă și arhiva școlii. În anul 1890 s-au trimis Vicariatului din Hațeg situații statistice de la școlile din Densuș, Boița, Vălioara, Ciula, Fărcădin, Tuștea, Totești, Cârnești, Subcetate, Răchitova, Șteiu, Sălașu de Sus, Paroș, Coroiești, iar la rubrica rezervată bibliotecii s-au notat numele autorului, titlul cărții, locul și anul tipăririi. În general au fost cam aceleași titluri de cărți la toate școlile și anume, în număr de 10 exemplare: *Legendarium*, *Aritmetică*, *Geografie*, *Istoria patriei*, *Catehism*, tipărite în general în secolul XIX⁵.

Relevăm documente care atestă că adunările Reuniunii învățătorilor dezbăteau preocupările pentru îmbunătățirea învățământului. Exemplificăm anul 1901 pentru că s-a păstrat un catalog al cărților din biblioteca Reuniunii învățătorilor greco-catolici din ținuturile Lugojului și Hațegului (vezi anexa).

La 4 septembrie 1901 Ioan Boroș, canonic la Episcopia din Lugoj și președinte al Reuniunii învățătorilor din ținutul Lugojului a trimis o adresă Vicariatului din Hațeg prin care a anunțat convocarea adunării generale comune a Reuniunii învățătorilor greco-catolici din Lugoj și Hațeg. Președintele Reuniunii din Hațeg era vicarul Nicolau Nestor⁶.

O altă adresă semnată la Săcărâmb în 16 septembrie 1901 de către protopopul Augustin Blasianu transmitea că „adunarea generală comună a Reuniunilor surori din dieceza Lugojului este convocată și se va ține la 25 și 26 septembrie 1901 în Hațeg, iar în 27 (sic) ziua Sfintei Cruci, va fi peregrinare la mănăstirea de la Prislop, în frunte cu preaonoratul D. canonic Beniamin Densușianu⁷. O urmare a acestei adunări generale a fost consemnarea cărților din bibliotecă cu enunțul următor: „În urma decisului luat în ședința consistorială din 5 decembrie 1901 cu numărul 2797 publică Catalogul cărților aflătoare în bibliotecile Reuniunilor învățătorilor greco-catolici din ținuturile Lugojului și Hațegului”⁸ (vezi anexa referitoare la catalogul cărților din biblioteca Reuniunii învățătorilor din Hațeg). Dacă încercăm o categorisire arbitrară acestor cărți, le putem

² Ibidem.

³ Ibidem, f.56.

⁴ Ibidem, f.57.

⁵ Ibidem, f.69, 71-73, 75-76, 78-80, 85.

⁶ Idem, dosar 1/1901, f.23.

⁷ DJHAN, fond Parohia greco-catolică Geoagiu Joseni, dos.1/1901, f.24.

⁸ DJHAN, fond Parohia greco-catolică Pui, dos.1/1902, f.12-15

grupa în: 1. cărți didactice (gramatici, cărți de geografie, de matematică, de istorie, de filozofie, lingvistice), 2. cărți istorice; 3. cărți religioase; 4 publicații periodice. Exemplificăm titluri și nume de autori din cele 159 de cărți inventariate: T. Cipariu, *Gramatica limbii române*, Sibiu, 1955; Ioan Rus, *Icoana pământului*, Blaj, 1842; Ioan Lăzăriciu, *Elemente de poetică română*, Sibiu, 1882; Iosif Papp, *Întrebări de educație și instrucție*, Sibiu, 1891; C.Diaconovici, *Enciclopedia română*, Sibiu, 1896; Ilie Trăilă, *Simplificarea grafiei și ortografiei*, Reșița, 1899-1900; Ioan Papiu, *Rezultatele filosofiei*, Gherla, 1880; G. Barițiu, *Istoria Transilvaniei*, Sibiu, 1889. O notă aparte se leagă de timpul tipăririi, menționând că cea mai veche datează din anul 1809. O altă mențiune se referă la faptul că au fost tipărite în limbile română, maghiară și germană limbi vorbite atunci în zonă.

În inventarul acestei biblioteci au fost înregistrate reviste: *Revista critică literară* (A. Densușianu); *Revista catolică* (V. Lucaci); *Foaia școlastică* (I. Gherman), *Foaia pedagogică* (D. P. Barcianu), *Foaia școlastică* (I. F. Negruțiu, Blaj, 1899-1900); *Revista ilustrată* (I. Pop Reteganul, Reteag, 1899).

Ținutul Hațegului s-a impus pe plan cultural și prin contribuția vicarilor care s-au integrat în rândul elitelor culturale, reușind să ridice preoți și învățători și din mediul rural, la nivelul cultural adecvat timpului. De-a lungul vremii interferențele biserică-școală, preot-învățător au fost remarcabile pe plan cultural. Așa încât în anul 1910 preotul Iosif Bardoși de la Bârcea Mare a propus în ședința adunării protopopești, ținută la Băcia „înființarea bibliotecilor parohiale pentru care preoții să recurgă la prieteni, la biblioteci mai mari ca să li se doneze cărți morale, economice, etc, pentru ca să se dea poporenilor spre cetire”⁹. Mai târziu, în anul 1939, protopopul greco-catolic din Deva, Iuliu Rațiu a solicitat preoților din protopopiat inventarul bibliotecilor parohiale pentru evidența cărților aflate în seama preoților¹⁰.

Interesul pentru funcționarea bibliotecilor s-a manifestat atât din partea învățătorilor cât și a preoților care îndeplineau uneori și misia de dascăli. Concluzia se poate baza pe acest fapt al comuniunii pe o lungă perioadă de timp între misiunea preoțească cu cea de dascăl și, prin urmare, constituirea bibliotecii Reuniunii învățătorilor din Hațeg începută în anul 1890 n-a fost conjuncturală. Eccleziști și învățători au chemat astfel în jurul bibliotecilor, pe toți iubitorii de carte și au îndemnat îndeosebi tinerii spre lectură, pe care o socoteau aducătoare de progres economic și social.

⁹ DJHAN, fond Parohia greco-catolică Hunedoara, dos.1/1910, f.39

¹⁰ Idem, dos.2/1939, f.9

UN CATALOGUE DES LIVRES DE LA REUNION DES INSTITUTEURS GRECO-CATHOLIQUES DE LA ZONE DE HATEG

Résumé

La Réunion des instituteurs gréco-catholiques de la zone de Hațeg (fondé dans 1890) a créé une liaison spirituelle entre les instituteurs de la zone et entre les instituteurs et les élèves, ainsi a été complété l'image de la vie culturelle à l'époque.

L'institution ecclésiastique du Vicariat gréco-catholique de Hațeg a aidé les jeunes pour apprendre, pour suivre les écoles, l'enseignement et bien sûr pour cultiver le goût pour la lecture des livres. La Réunion des instituteurs de Hațeg a été fondé conformément à un protocole officiel.

Parmi les autres engagements, il était aussi la fondation et le développement des bibliothèques des écoles (et des paroisses). Les documents des archives montrent les dates statistiques et historiques à ce qui concerne l'état des bibliothèques du Vicariat Gréco-catholique de Hațeg.

Concernant les livres de la bibliothèque de la Réunion des instituteurs gréco-catholiques du Vicariat de Hațeg l'article souligne les catégories des livres existants: didactiques, des livres d'histoire, des livres religieux, des revues et des journaux. Ils sont mentionnés des titres de livres, les plus importants à l'époque et pour l'histoire de la culture de cette zone. Cette bibliothèque a été un exemple pour tous les instituteurs et les prêtres aussi, pour encourager les jeunes vers la lecture des livres.